

ХҒТАР 14.35.07

ӨОЖ 373. 378.14

<https://doi.org/10.52269/SEPT2632005>

ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫНДА БОЛАШАҚ ПЕДАГОГ-ПСИХОЛОГТАРДЫҢ МЕДИАҚҰЗІРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Абдиркенова А.К.* – PhD, қауымдастырылған профессор, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қостанай қ., Қазақстан Республикасы.

Мақалада жоғары білім беру жағдайында болашақ педагог-психологтардың медиақұзіреттілігін қалыптастырудың ғылыми-педагогикалық негіздері қарастырылады. Зерттеудің өзектілігі ақпараттық қоғамның қарқынды дамуымен және медианың білім алушылардың әлеуметтенуіне, тұлғалық және кәсіби дамуына, ақпаратты қабылдау, талдау, бағалау және тиімді пайдалану үдерістеріне ықпалының артуымен байланысты. Қазіргі педагог-психолог ақпараттық ортада кәсіби міндеттерді тиімді орындау үшін медианы саналы түрде қолдану, ақпараттың мазмұны мен сапасын сыни бағалау, қажетті ақпаратты іздеу және оны кәсіби қызметке бейімдеу дағдыларына ие болуы тиіс. Зерттеудің мақсаты болашақ педагог-психологтардың медиабілімі негізінде медиақұзіреттілігін қалыптастырудың тиімді моделін әзірлеу, оны оқу үдерісіне енгізу және тәжірибелік тұрғыдан тексеру. Зерттеу барысында «медиа», «медиабілім», «медиа сауаттылық», «медиа мәдениет», «сыни ойлау» және «медиақұзіреттілік» ұғымдарының мазмұны теориялық тұрғыдан сараланып, медиақұзіреттіліктің мотивациялық, теориялық және практикалық компоненттері айқындалды. Зерттеу әдістері ретінде ғылыми әдебиеттерді талдау, сауалнама, әңгімелесу, оқу бағдарламаларын сараптау, студенттердің жұмыстарын бағалау, анықтаушы және қалыптастырушы эксперимент, математикалық-статистикалық өңдеу әдістері қолданылды. Эксперимент нәтижесінде ұсынылған модель мен арнайы оқу курсының тиімділігі дәлелденді. Эксперименттік топта медиақұзіреттілікті қалыптастыруға деген мотивация 87%-дан 100%-ға дейін артты, теориялық дайындықтың жоғары деңгейі 17,5%-ға, практикалық дайындықтың жоғары деңгейі 9,8%-ға өсті. Зерттеу нәтижелері медиабілімді жүйелі ұйымдастыру болашақ педагог-психологтардың медиамен жұмыс істеу, ақпаратты сыни бағалау және кәсіби қызметте тиімді пайдалану құзыреттерін дамытуға мүмкіндік беретінін көрсетті.

Түйінді сөздер: медиақұзіреттілік, медиабілім, медиа сауаттылық, медиа мәдениет, ақпараттық қоғам, сыни ойлау, жоғары білім.

ФОРМИРОВАНИЕ МЕДИАКОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ-ПСИХОЛОГОВ В УСЛОВИЯХ ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ

Абдиркенова А.К.* – PhD, ассоциированный профессор, Костанайский региональный университет имени Ахмет Байтұрсынұлы, г. Костанай, Республика Казахстан.

В статье рассматриваются научно-педагогические основы формирования медиакомпетентности будущих педагогов-психологов в условиях высшего образования. Актуальность исследования обусловлена стремительным развитием информационного общества и возрастающим влиянием медиа на социализацию, личностное и профессиональное развитие обучающихся, а также процессы восприятия, анализа, оценки и эффективного использования информации. Современный педагог-психолог должен обладать навыками осознанного использования медиаресурсов, критической оценки содержания и качества информации, поиска необходимой информации и ее адаптации к профессиональной деятельности. Цель исследования заключается в разработке эффективной модели формирования медиакомпетентности будущих педагогов-психологов на основе медиаобразования, ее внедрении в образовательный процесс и экспериментальной проверке. В ходе исследования теоретически проанализировано содержание понятий «медиа», «медиаобразование», «медиаграмотность», «медиакультура», «критическое мышление» и «медиакомпетентность», определены мотивационный, теоретический и практический компоненты медиакомпетентности. Использовались методы анализа научной литературы, анкетирования, беседы, экспертного анализа образовательных программ, оценки работ студентов, констатирующего и формирующего эксперимента, а также математико-статистической обработки данных. Результаты эксперимента подтвердили эффективность предложенной модели и специального учебного курса. В экспериментальной группе мотивация к формированию медиакомпетентности повысилась с 87% до 100%, уровень теоретической подготовки увеличился на 17,5%, а практической подготовки – на 9,8%. Полученные результаты показали, что системная организация медиаобразования способствует развитию у будущих педагогов-психологов компетенций работы с медиа, критической оценки информации и ее эффективного использования в профессиональной деятельности.

Ключевые слова: медиакомпетентность, медиаобразование, медиаграмотность, медиакультура, информационное общество, критическое мышление, высшее образование.

FORMATION OF MEDIA COMPETENCE OF FUTURE TEACHER-PSYCHOLOGISTS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Abdirkenova A.K. – PhD, Associate Professor, Akhmet Baitursynuly Kostanay Regional University, Kostanay, Republic of Kazakhstan.*

The article examines the scientific and pedagogical foundations of developing media competence among future teacher-psychologists in higher education. The relevance of the study is determined by the rapid development of the information society and the increasing influence of media on students' socialization, personal and professional development, as well as the processes of perceiving, analyzing, evaluating, and effectively using information. A modern teacher-psychologist should possess the skills to use media resources consciously, critically evaluate the content and quality of information, search for relevant information, and adapt it to professional practice. The aim of the study is to develop an effective model for developing the media competence of future teacher-psychologists through media education, implement it in the educational process, and experimentally evaluate its effectiveness. The study theoretically analyzes the content of the concepts of "media," "media education," "media literacy," "media culture," "critical thinking," and "media competence" and identifies the motivational, theoretical, and practical components of media competence. The motivational, theoretical, and practical components of media competence were identified. The research employed scientific literature analysis, questionnaires, interviews, expert analysis of educational programs, assessment of students' work, diagnostic and formative experiments, and mathematical-statistical data processing. The experimental results confirmed the effectiveness of the proposed model and specialized training course. In the experimental group, motivation to develop media competence increased from 87% to 100%, while the level of theoretical preparedness increased by 17.5% and practical preparedness by 9.8%. The findings demonstrate that systematic media education contributes to developing future teacher-psychologists' competencies in working with media, critically evaluating information, and effectively applying it in professional practice.

Keywords: media competence, media education, media literacy, media culture, information society, critical thinking, higher education.

Кіріспе. Бүгінгі қалыптасқан ақпараттық қоғам медиабілімді жан-жақты меңгерген, ақпаратты өзінің қажетіне қарай ұтымды қолдана білетін маманды дайындап шығуды мақсат етеді. Болашақ маман рухани адамгершілігі жоғары, азаматтық жауапкершілігі мол, жан-жақты дамыған, ізденімпаздылық, шығармашылық қабілеттері қалыптасқан, әдіснамалық қалыптасуының жоғары деңгейін сипаттайтын әлеуметтік, тұлғалық, коммуникативтілік, ақпараттық және біліктіліктің басқа да түрлерін меңгеруге міндетті. Болашақ маманның өмірде білімнің өзіндік құндылығын терең түсінуі, мәдениетті адам болуы, алған білімнің нәтижесінде қай мәселе де құзыретті болуы маңызды.

Білім берудің ақпараттануы объективті түрде: оқу-әдістемелік жұмысты қайта ұйымдастыруды; оқытушыға талаптың күшеюі және оның рөлінің өзгеруін; студенттердің тұлғасының ролі мен оның жеке ерекшеліктерінің; оқу мекемесінің ролі мен оның орналасқан жерінің студенттер құрамына әсерін; қол жетімді ақпараттық ресурстардың көлемінің күрт ұлғаюын тудырады. Ақпараттық қоғамда ақпарат көлемі ғана артқан жоқ, сондай-ақ ақпаратты жеткізудің формасы мен тәсілдері, мазмұны да өзгерді. Заманауи ақпараттық қоғамда бұқаралық ақпарат құралдары мен коммуникация құралы маңызды рөлді атқарады.

Бүгінде медиа жас ұрпақтың әлеуметтенуі мен тәрбиесінде басты факторға айналды. Медиа адам өмірінде, мәдениетаралық қарым-қатынаста, өсіп келе жатқан ұрпақтың тәрбиесі мен білімінде және т.б. әлеуметтік сфераларда аса маңызды ықпалға ие. Қоғамдағы ақпарат жылдам өзгеруде және бұл жағдай жеке тұлғалардан біліктіліктерін үздіксіз жетілдіруін, білімдерін қайтадан жаңартып отыруын, жаңалықтардан қалмай іс-әрекеттің жаңа түрлерін меңгеруін талап етіп отыр [1, .55-56.б.].

Жаңа формациядағы студенттерден білімді де, білікті, өз білімін күнделікті ісінде шебер қолдана білетін, зерттеуші маманды қалыптастыру мәселесі бұқаралық ақпарат құралдарына үлкен салмақ түсіреді. БАҚ (бұқаралық ақпарат құралдары) пен ББҚ (бұқаралық байланыс құралдары) студенттердің білім сапасын арттыру мен тәрбие міндетін шешуде білім беру саласының қызметкерлеріне тікелей көмек көрсетуге міндетті. Оның тікелей қатысуынсыз, теориялық және практикалық көмегінсіз әртүрлі білім ордаларында, сондай-ақ жоғары оқу орындарында оқу-тәрбие процесін жетілдіру, қайта құру, студенттердің өзін-өзі жетілдіруге деген қызығушылығын ояту, олардың шығармашылық іс-әрекеттерін ұйымдастыру, психологиясын жаңа бағытқа бұру оңай емес [2, 57 б.].

Медиабілім беру міндеттері адамды медиамәтінді сауатты «оқи білуге», ақпаратты қабылдай білу дағдысын дамыту, шығармашылық іс-әрекеттің эстетикалық талғамы мен мүмкіндіктерін дарыту болып табылады. Медиабілім бойынша зерттеу жүргізген ғалымдардың тұжырымдарына сүйене отырып, медиабілімнің басты мақсаты – жаңа ұрпақты қазіргі ақпараттық заманның жағдайында өмір

сүруге, әртүрлі ақпараттарды қабылдай білуге, оларды түсінуге және оның психикаға әртүрлі әсері бар екендігін сезіне білуге дайындау деп топшылауға болады [3]. Демек, медиабілім бұл болашақ мамандарға бұқаралық ақпарат құралдарының мүмкіндіктерін дұрыс пайдалануды үйретуді мақсат ететін педагогиканың ерекше бағыты болып табылады.

Мақсат, жоғары оқу орны жағдайында болашақ педагог-психологтардың медиақұзіреттілігін қалыптастырудың ғылыми-педагогикалық ғылыми негіздемесін анықтау.

Міндеттері Зерттеу жұмысына қатысты теориялық және тәжірибелік зерттеулерге талдау жасау арқылы болашақ мамандардың медиақұзіреттілігін қалыптастырудың маңыздылығын анықтау;

«Медиа», «медиабілім», «медиақұзіреттілік» ұғымдарының педагогикалық мәні мен мазмұнын нақтылау;

Жоғары білім беру жүйесіндегі дамудың қарқыны әлеуметтендірілген жеке тұлғаға биік талаптар қояды. Бүгінгі күндегі ақпараттық қоғам жағдайында шығармашылық белсенділігі мен адамгершілік болмысы бірдей үндескен, сыни ойлай білетін, ақпаратты өз қажетіне орынды қолдана алатын, ақпараттық мәдениеті мен ақпаратпен жұмыс істеу құзіреттілігі қалыптасқан болашақ мамандарды қалыптастыру мақсатында бірқатар жұмыстар жасалуда.

Материалдар мен әдістер. Медиабілім түсінігі «медиа сауаттылық», «медиа мәдениет», «сыни ойлау» және «медиақұзіреттілік» ұғымдарымен тікелей сабақтасады. «Медиа сауаттылық» (media literacy) студенттерге медиамен сыни көзқарас тұрғысынан қарым-қатынас жасауға, медианың адам өміріндегі маңызын ұғынуына көмектеседі. Медиа сауатты студент медиамәтінді сыни және саналы бағалауға қабілетті болуы шарт.

Медиа мәдениет – адамзат тарапынан мәдени-тарихи даму барысында қалыптасатын ақпараттық-коммуникативтік құралдардың, материалдық және интеллектуалдық құндылықтардың жиынтығы. Ол медиамәтінді қабылдай білетін, талдай алатын, бағалайтын, медиамен мәдениет тұрғысынан қарым-қатынас жасайтын, медиа шығармашылықпен айналысатын, медиа саласы бойынша білімін жаңа ақпараттармен үнемі толықтырып отыратын тұлға дамуының көрсеткіші болып табылады [4, 203 б.].

Т.В. Новикова, Н.Ф. Талызина – мұғалімнің кәсіби құзіреттілігін кәсібиліктің бір баспалдағы, А.А. Вербицкий, А.К. Маркова – мұғалімнің педагогикалық қызметін жүзеге асыру үшін қажетті білім, білік, дағды және қабілеттіліктің, психологиялық сапалардың жүйесі, Е.М. Павлютенков – білім және мұғалімнің тұлғалық қасиеттерінің негізінде педагогикалық қызметті орындау формасы ретінде қарастырған [5, 126.].

Ғылыми еңбектерде «медиабілім» мен «медиақұзіреттілік» ұғымының мәні мен мазмұнын түсіндіруге бағытталған бірнеше анықтамалар бар:

- бұқаралық ақпарат құралдарының балалар мен жеткіншектерге әсерін қарастыратын, БАҚ-пен жұмыс істей білетін болашақ мамандарды дайындаудың теориясын жасайтын педагогикалық ғылым [6, 56 б.].

- бұқаралық ақпарат құралдарын қолдануға және әлемді қабылдау мен мәдениеттегі медианың рөлін түсінуге бағытталған оқытушы мен студенттің практикалық бірлескен іс-әрекеті;

- бұқаралық ақпарат құралдарының рөлі жайындағы білім мен медиалық ақпаратпен нәтижелі жұмыс істеу іскерлігін қалыптастыратын білім беру саласы болып табылады [7, 535-537б.].

Болашақ маманның медиақұзіреттілігі күрделі құрылымнан тұрады. Медиабілім арқылы студенттердің медиақұзіреттілігін қалыптастыру мақсатында бірқатар ғылыми зерттеу жұмыстарына талдау жасалды [8, 456-459б.]. Нәтижесінде, болашақ педагог-психологтардың медиақұзіреттілігін қалыптастыруға қажетті бірнеше құрылымдық элементтерді анықтадық. Олардың қатарына келесі маңызды сапаларды атап өтуге болады:

- Медиақұзіреттілікті қалыптастыруға деген жағымды мотивация;

- Медианы қолдануға құндылықты-мәндік көзқарас (қатынас);

- Медиа-білім;

- Медиа-іскерлік;

- Медиа-дағды;

- Тұлға сапалары: танымдық белсенділік, сыни ойлау, шығармашылық ойлау, коммуникативтілік және рефлексия;

- Медианы әртүрлі салада қолдану тәжірибесі [9, 2237-243 б.].

Зерттеу жұмысымыздың болжамы мен міндеттеріне сәйкес, біз жоғары оқу орны жағдайында.

Біздің тарапымыздан құрылған үлгі негізінде студенттердің медиабілім арқылы медиақұзіреттілігін қалыптастыру деңгейін өлшеуге мүмкіндік беретін зерттеу әдістері анықталды. Зерттеу нысанына алынған мәселе бойынша ғылыми-теориялық, педагогикалық, психологиялық еңбектерге талдау; студенттер мен оқытушылар арасында сауалнама жүргізу, әңгімелесу; оқу жоспарлары мен бағдарламаларына сараптама жасау, студенттердің оқу іс-әрекетінің, жұмыстарының нәтижесін сараптау, эксперименттік жұмыстар нәтижелерін талдау, алынған нәтижелерді математикалық өңдеу әдістері қолданылды.

Зерттеу нәтижелері мен талқылау. Бұл зерттеу жоғары оқу орнының оқу-тәрбие үдерісінде студенттердің медиақұзіреттілігін қалыптастыру іс-әрекеті аудиторияда, аудиториядан тыс уақытта да үздіксіз жүргізілді. Оқу үрдісінде студенттерге медиабілім беру, медиақұзіреттіліктерін қалыптастыру арнайы курс аясында жүзеге асырылса, сабақтан тыс уақытта оны тиімді ұйымдастыру үшін оқытушыдан шығармашылық ізденістер талап етеді.

Барлық мамандықтағы студенттердің мектеп білімінен алған бұқаралық ақпарат құралдары жайындағы, олардың қоғам дамуындағы рөлі мен орны, атқаратын қызметтері туралы қалыптасқан арнайы түсініктері бар деп есептедік. Сондықтан да, экспериментке алынған студенттерден анықтау эксперименті барысында арнайы сауалнама алынды. Сауалнаманы жүргізудегі басты мақсат: студенттердің бұқаралық ақпарат құралдары туралы түсініктерін, ақпаратты дұрыс таңдау, қажетіне пайдалану мүмкіндіктерін, бұқаралық ақпарат құралдарына бөлетін арнайы уақыт мөлшерін, ондағы ақпаратты оқу-тәрбие ісінде пайдалана алу іскерліктерін анықтау болды [10, 167-176 б.].

Жүргізілген сауалнама нәтижелерін қорытындылау барысында студенттердің бұқаралық ақпарат құралдары жайында, олардың қажеттілігі мен ақпаратпен дұрыс жұмыс істей алу іскерлігінің маңыздығын білетіндігі туралы жалпы түсініктерінің бар екендігінен мағлұмат алдық [11, 399-423б.].

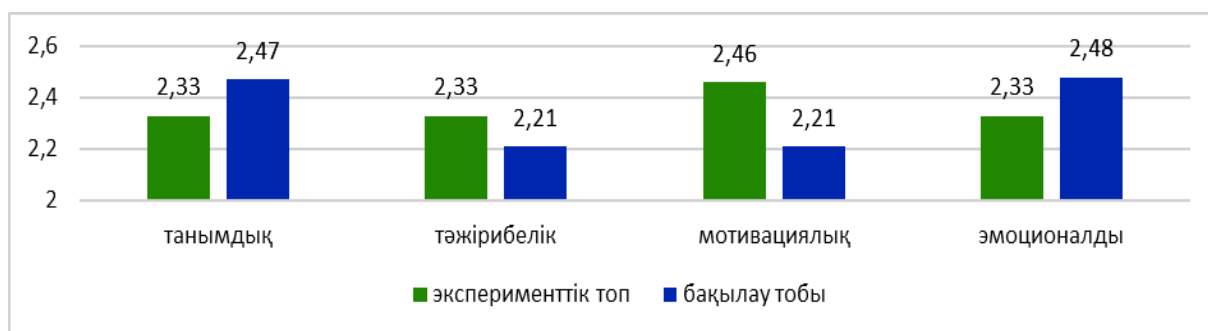
Зерттеудің негізгі кезеңінде келесі жұмыстар жүргізілді:

Белгіленген зерттеу міндеттеріне сәйкес, экспериментке қатысушыларды анықтау, оларды эксперименттік және бақылау топтарына жіктеу. Эксперименттік топ респонденттері ретінде «Педагогика және психология» білім беру бағдарламасының күндізгі бөлімінде қазақ тілді топтарда оқитын 1-3 курс студенттерінің барлығы (11) жұмылдырылды. Ал бақылау тобында жағдай аздап өзгешелеу: оқу орнында білім алатын студенттер мен олардан жасақталған топтардың сандық ерекшелігіне байланысты зерттеуге қатысушы бақылау тобы «География» (21 студент) және «Музыкалық білім» (20 студент) білім беру бағдарламаларының студенттерінен жасақталды. Респонденттер құрамының мұндай ертүрлілігі, өз кезегінде, алынатын зерттеу нәтижелерінің нақтылығы мен негізділігіне дәлел болды.

Одан кейінгі кезекте жасақталған эксперименттік және бақылау топтарының медиасуаттылық деңгейі көрсеткіштерін анықтау үшін А.В.Федоров еңбегіндегі әдістеме негізінде әзірленген сауалнама бойынша жауап алынды. Сауалнама нәтижелері төмендегі кестеде көрініс тапқан:

1-кесте – Эксперименттік жұмыстың бірінші кезеңінің қорытынды нәтижелері

Бақылау тобы				
№	k ₁	k ₂	k ₃	k ₄
1 (МузО-23-111-10) – 8 студ.	2,03	1,9	2,1	2,3
2 (МузО-22-111-10) – 5 студ.	2,8	2,2	2,7	2,4
3 (МузО-21-111-10) – 7 студ.	2,5	2,6	2,1	2,09
4 (Гео-23-111-10) – 3 студ.	2,4	1,89	1,9	2,9
5 (Гео-22-111-10) – 12 студ.	2,4	1,9	2,2	2,5
6 (Гео-21-111-10) – 6 студ.	2,7	2,8	2,3	2,7
Орташа	2,47	2,21	2,21	2,48
2,34				
Эксперименттік топ				
№	k ₁	k ₂	k ₃	k ₄
1 (ПиП-23-111-10) – 4 студ.	2	2,5	2,2	2,4
2 (ПиП-22-111-10) – 2 студ.	2,6	2,1	2,4	2,3
3 (ПиП-21-111-10) – 5 студ.	2,4	2,4	2,8	2,3
Орташа	2,33	2,33	2,46	2,33
2,36				

1-сурет – Эксперименттік жұмыстың бірінші кезеңіндегі медиасуаттылықтың қалыптасу деңгейлері

Эксперименттік жұмыстың қалыптастырушы кезеңі келесідей жүзеге асырылды:

1. Іске асыру кезеңі: Онлайн өзара әрекеттесу

Не істелді? Экспериментте пайыздық үлесі бойынша ең көп қолданылған сервис Google экосистемасы, оның ішінде Google Drive және Google Forms болды. Жүйеге экспериментке қажетті теориялық материалдар және тапсырмалар екешені жүктеліп, білім алушыларға сілтеме бойынша қолжетімді

болды. Ал түсініксіз және талқылауды қажет ететін тақырыптар бойынша Zoom және Google Meet платформалары арқылы онлайн дәрістер мен вебинарлар сериясын ұйымдастырды. Бұл сессияларға білікті мамандар – саладағы тәжірибелі оқытушылар, медиа және психология мамандары тарапынан дайындап, біз тарапымыздан бейімделген тақырыптық презентациялар кірді. Презентациялар медиа-сауаттылық негіздерінен бастап ағымдағы медиатрендтерді және олардың қоғамға әсерін талдауға дейінгі тақырыптардың кең ауқымын қамтыды. Сондай-ақ, материалды түсінуді тереңдету үшін студенттерге өзекті медиаоқиғаларға шолулар мен талдау ұсынылды, бұл оларға теориялық білімді іс жүзінде қолдануға мүмкіндік берді.

Оң әсерлер. Онлайн платформаларды пайдалану студенттердің қатысуын айтарлықтай арттырды, өйткені оларға әлемнің кез келген нүктесінен білім беру үдерісіне қатысу ыңғайлылығы берілді. Бұл олардың жалпы мотивациясы мен жалпы курсқа деген қызығушылығын арттырды. Нақты уақыттағы сауалнамалар мен пікірталастар сияқты интерактивті элементтер материалды жақсы меңгеруге ықпал етіп қана қоймай, студенттердің белсенді қатысуын ынталандырды, бұл оларға сұрақтар қоюға және талқыланатын тақырыптар бойынша өз пікірлерін айтуға мүмкіндік берді.

Жетілдіруді қажет ететін тұстар

Онлайн оқытудың барлық аспектілері мінсіз болған жоқ. Кейбір студенттер тұрақсыз интернет байланысы немесе кей онлайн платформалармен тәжірибесінің болмауы сияқты техникалық мәселелерге тап болды, бұл олардың курсты меңгеруінде қолайсыздықтар тудырды. Сонымен қатар, қатарластарымен берілген міндеттерді шешуде физикалық қарым-қатынастың болмауы кейбір студенттер үшін оқудың маңызды элементі болып табылады кейде ұйымшылдық пен жеке байланыстың төмендеуіне әкелді.

2. Іске асыру кезеңі: Практикалық тапсырмалар мен жобалар *Не істелді?*

Эксперимент аясында студенттер медиамәтіндерді терең талдауды, өздерінің медиажобаларын әзірлеуді, презентацияларды дайындауды, сондай-ақ ақпараттық хабарламаларды сыни талдау бойынша тапсырмаларды орындауды қамтитын әртүрлі практикалық тапсырмаларды орындауға белсенді қатысты. Тапсырмалар әртүрлі болды және әртүрлі дағдыларды дамытуға бағытталған: жаңалықтар мақалалары мен жарнамалық материалдарды талдаудан бастап, студенттер заманауи технологиялар мен бағдарламалық қамтамасыз етуді қолдана отырып әзірлеген бейнелер мен аудио презентацияларды жасауға дейін.

Оң әсерлер. Практикалық тапсырмаларды орындау айтарлықтай оң нәтиже берді. Студенттер сыни тұрғыдан ойлау және талдау дағдыларын жетілдіріп қана қоймай, коммуникативті және жобалық дағдыларының деңгейін едәуір арттырды. ***Жетілдіруді қажет ететін тұстар.*** Алайда, практикалық тапсырмалардың осындай үлкен көлемін жүзеге асыру кейбір жағымсыз салдарға әкелді. Кейбір студенттер оқу жүктемесінің айтарлықтай өсуін сезінді, бұл өз кезегінде стресс пен шаршауды тудырды. Уақыт пен басымдықтарды басқарудағы қиындық бұл проблемаларды күшейтіп, оқу үдерісін белгілі бір студенттер тобы үшін тиімсіз етуі мүмкін.

3. Іске асыру кезеңі: Интербелсенді сессиялар және топтық талқылаулар

Не істелді? Зерттеу аясында өзекті медиатақырыптар бойынша топтық онлайн пікірталастар мен пікірталастар ұйымдастырылды. Бұл сессиялар Zoom және Google Meet сияқты бейнеконференция платформалары арқылы өтті, бұл қатысушыларға нақты уақыт режимінде белсенді өзара әрекеттесуге мүмкіндік берді. Пікірталас барысында студенттер әртүрлі медиакейстерді талдап, өз пікірлерін білдірді, дәлелдер келтірді және қатарластарының көзқарастарына қарсы шықты. Пікірталастар әр қатысушының өз үлесін қосуы үшін құрылымдалды, бұл талқыланатын тақырыптарды тереңірек түсінуге ықпал етті.

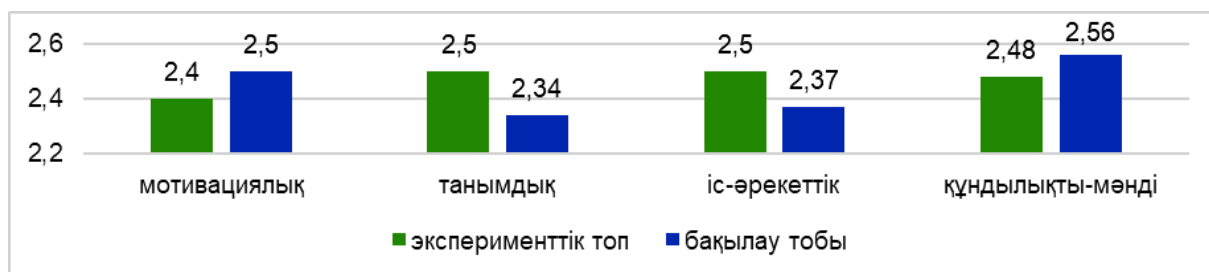
Оң әсерлер. Интербелсенді сессиялар студенттердің өз ойларын ауызша білдіру дағдыларын едәуір жақсартты. Студенттер сөйлеуді жақсырақ құрылымдауды, дәлелдерді логикалық түрде айтуды және өз көзқарастарын қорғауды үйренді. Бұл дағдылардың дамуы студенттердің аналитикалық қабілеттерін жақсартуға ықпал етті, өйткені олар ақпаратты талдап қана қоймай, оны негізделген қорытындылар жасау үшін синтездеуді үйренді. Сондай-ақ, топтарда жұмыс істеудің арқасында командалық өзара іс-қимыл және бірлесіп жұмыс істеу қабілеті нығайды, бұл оқу және кәсіби қызметте де құнды дағды болып табылады.

Жетілдіруді қажет ететін тұстар. Көптеген жағымды жақтарына қарамастан, онлайн пікірталастар өткізу де кейбір қиындықтарды анықтады. Мәселелердің бірі пікір айырмашылықтары негізінде немесе талқыланатын тақырыпқа жеткіліксіз дайындықтан туындауы мүмкін студенттер арасындағы түсініспеушіліктер мен қақтығыстар болды. Сонымен қатар, кейде студенттер үлкен аудитория алдында сөйлеу қажеттілігіне байланысты күйзеліске ұшырайды, әсіресе егер олар өз дәлелдеріне немесе көпшілік алдында сөйлеуге сенімді болмаса.

Бұл кезең алған білімдерін тәжірибеде қолдануға ғана емес, сонымен қатар оқу бағдарламалары мен оқыту әдістерін одан әрі жетілдіру үшін маңызды болып табылатын медиа сауаттылықты онлайн оқытудың оң және теріс аспектілерін анықтауға мүмкіндік берді.

3-кесте – Эксперименттік жұмыстың қорытынды кезеңінің жалпыланған нәтижелері

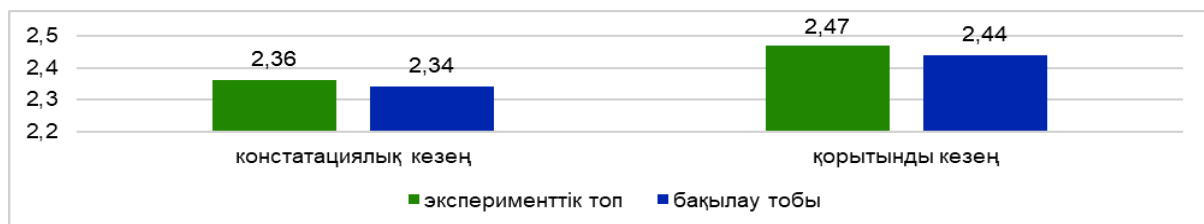
Бақылау тобы				
№	k ₁	k ₂	k ₃	k ₄
1 (МузО-23-111-10) – 8 студ.	2,2	2,1	2,15	2,4
2 (МузО-22-111-10) – 5 студ.	3	2,5	2,71	2,4
3 (МузО-21-111-10) – 7 студ.	2,3	2,65	2,12	2,1
4 (Гео-23-111-10) – 3 студ.	2,4	2	2,3	3
5 (Гео-22-111-10) – 12 студ.	2,4	2	2,5	2,7
6 (Гео-21-111-10) – 6 студ.	2,7	2,8	2,45	2,8
Орташа	2,5	2,34	2,37	2,56
	2,44			
Эксперименттік топ				
№	k ₁	k ₂	k ₃	k ₄
1 (Пип-23-111-10) – 4 студ.	2,1	2,7	2,25	2,7
2 (Пип-22-111-10) – 2 студ.	2,65	2,35	2,41	2,5
3 (Пип-21-111-10) – 5 студ.	2,49	2,57	2,82	2,53
Орташа	2,4	2,5	2,5	2,48
	2,47			

2-сурет – Эксперименттік жұмыстың қорытынды кезеңіндегі медиақұзіреттілік критерийлерінің қалыптасу деңгейлері

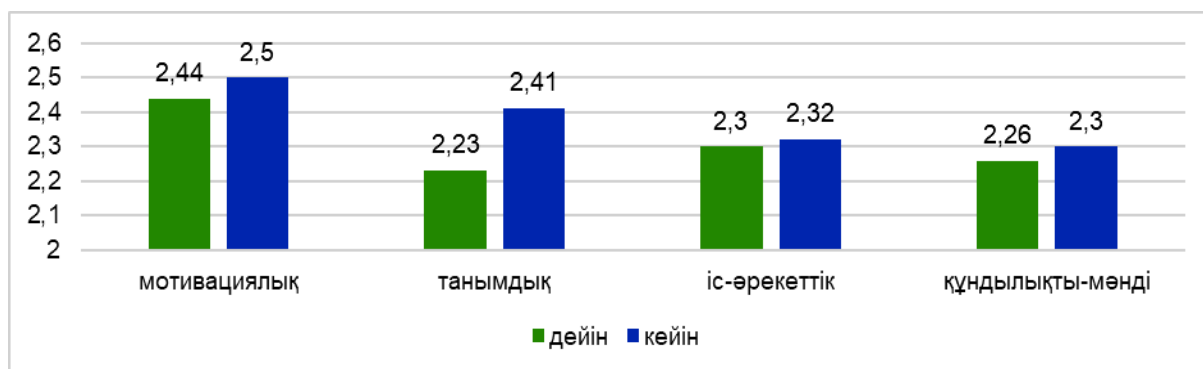
4-кесте – Көрсеткіштердің салыстырмалы деректері

Коэффициент	k ₁		k ₂		k ₃		k ₄		k	
Кезеңдер	айқын- даушы	қоры- тынды	айқын- даушы	қоры- тынды	айқын- даушы	қоры- тынды	айқын- даушы	қоры- тынды	айқын- даушы	қоры- тынды
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Бақылау тобы										
	2,03	2,2	1,9	2,1	2,1	2,15	2,3	2,4	2,08	2,21
	2,8	3	2,2	2,5	2,7	2,71	2,4	2,4	2,52	2,65
	2,5	2,3	2,6	2,65	2,1	2,12	2,09	2,1	2,32	2,29
	2,4	2,4	1,89	2	1,9	2,3	2,9	3	2,27	2,42
	2,4	2,4	1,9	2	2,2	2,5	2,5	2,7	2,25	2,4
	2,7	2,7	2,8	2,8	2,3	2,45	2,7	2,8	2,62	2,68
Орташа	2,47	2,5	2,21	2,34	2,21	2,37	2,48	2,56	2,34	2,44
Эксперименттік топ										
	2	2,1	2,5	2,7	2,2	2,25	2,4	2,7	2,27	2,43
	2,6	2,65	2,1	2,35	2,4	2,41	2,3	2,5	2,35	2,47
	2,4	2,49	2,4	2,57	2,8	2,82	2,3	2,53	2,47	2,60
Орташа	2,33	2,4	2,33	2,5	2,46	2,5	2,33	2,48	2,36	2,47

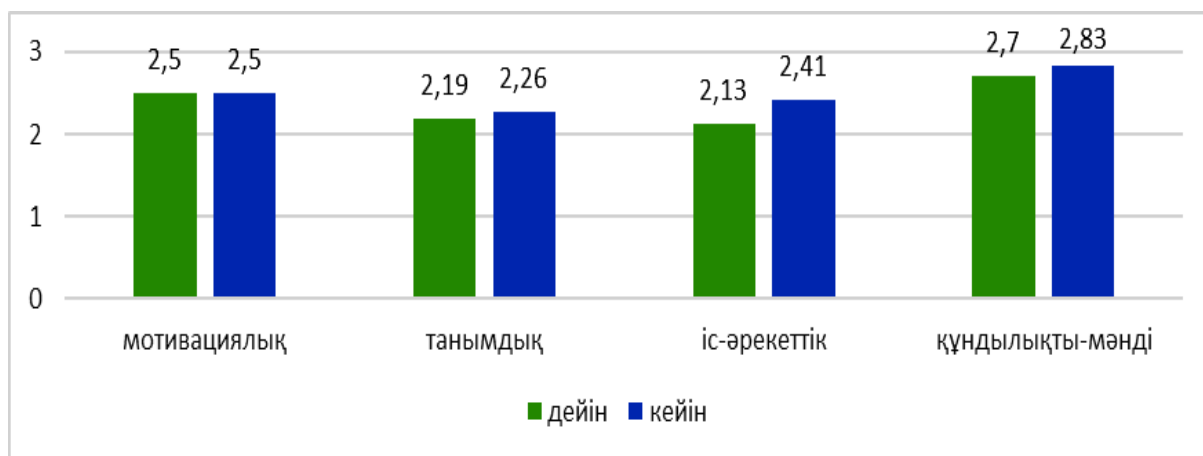
3-сурет – Эксперименттік жұмыстың констатациялық және қорытынды кезеңінде студенттердің медиақұзіреттілігін қалыптастыру деңгейінің серпіні

Енді зерттеу мақсатымызға сәйкес, әр білім бағдарламасы бойынша студенттердің медиа-сауаттылығының қалыптасу ерекшелігіне жеке талдау жасайық.

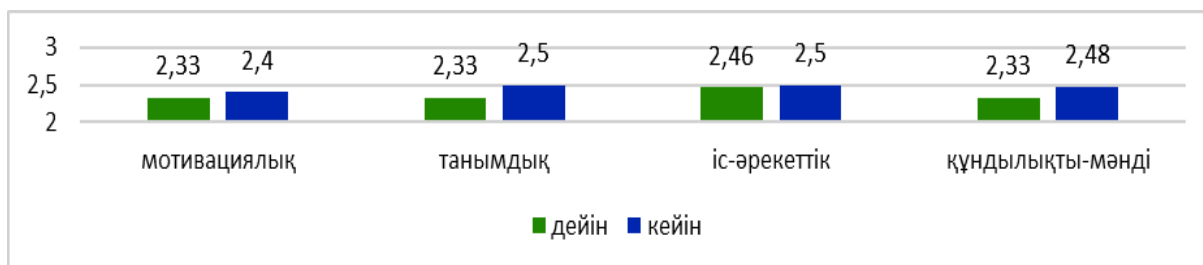
4-сурет – Эксперименттік жұмыстың констатациялық және қорытынды кезеңінде 1-3 бақылау топтары студенттердің медиақұзіреттілігін қалыптасуының ерекшелігі

Суретке мән берер болсақ, «Музыкалық білім» ББ білім алатын студенттерден жасақталған 1-3 бақылау топтарында айтарлықтай өсім бірінші (мотивациялық) және әсіресе, екінші (танымдық) компонентте екені байқалады. Бұл жоғары оқу орнында осы болашақ осы сала мамандарының медиақұзіреттілігін қалыптастыру үдерісінде байқалған өзіндік ерекшелік ретінде қарастырылады.

5-сурет – Эксперименттік жұмыстың констатациялық және қорытынды кезеңінде 4-6 бақылау топтары студенттердің медиақұзіреттілігінің қалыптасуының ерекшелігі

Суретке мән берер болсақ, «География» ББ білім алатын студенттерден жасақталған 4-6 бақылау топтарында өсім үшінші (іс-әрекеттік) және төртінші (құндылықты-мәнді) компонентте екені байқалады. Бұл жоғары оқу орнында осы болашақ осы сала мамандарының медиақұзіреттілігін қалыптастыру үдерісінде байқалған өзіндік ерекшелік ретінде қарастырылады.

6-сурет – Эксперименттік жұмыстың констатациялық және қорытынды кезеңінде 1-3 эксперименттік топтары студенттердің медиақұзіреттілігін қалыптасуының ерекшелігі

Суретке мән берер болсақ, «Педагогика және психология» ББ білім алатын студенттерден жасақталған 1-3 эксперименттік топтарында айтарлықтай өсім екінші (танымдық) және төртінші (құндылықты-мәнді) компонентте екені байқалады. Бұл жоғары оқу орнында осы болашақ осы сала

мамандарының медиақұзіреттілігін қалыптастыру үдерісінде байқалған өзіндік ерекшелік ретінде қарастырылады.

Эксперимент нәтижелеріне сүйене отырып, әр түрлі мамандықтағы студенттердің медиақұзіреттілігін қалыптастыру ерекшелігі туралы бірнеше маңызды ғылыми тұжырымдар жасауға болады. Алынған деректер студенттердің әртүрлі білім беру фондари мен кәсіби бағдарлары олардың медиа-сауаттылықтың қандай аспектілерін белсенді түрде жетілдіретініне әсер ететінін көрсетеді.

«Музыкалық білім» ББ студенттері

Музыкалық білім студенттері арасындағы мотивациялық және танымдық компоненттердегі серпін олардың жоғары ішкі қызығушылығын және медиасауаттылықты игеру үдерісіне белсенді қатысуын көрсете алады. Бұл медиа көбінесе музыкалық мазмұнды таратудың құралы болып табылатындығына байланысты деп топшылауға болады, сонымен қатар бұл медиасауаттылықты олардың болашақ кәсіби қызметі үшін ерекше маңызды және маңызды ететінінен дерек береді.

Түйін: болашақ музыканттарға арналған медиасауаттылықты қалыптастыру үдерсі мотивацияны арттыруға және талдау және сыни ойлау сияқты танымдық дағдыларды дамыту керек.

«География» ББ студенттері. Мінез-құлық және құндылықты-мәнді компоненттердегі елеулі серпін география студенттерінің медиасауаттылықты кәсіби дамуына қалай қабылдайтынын және біріктіретінін көрсетеді. Мінез-құлық өзгерістері географиялық деректерді зерттеу үшін медиаресурстарды белсенді пайдалануды қамтиды, ал құндылықты-мәндікомпоненттегі өзгерістер кәсіби сәйкестіктің қалыптасуын көрсетеді, мұнда медиасауаттылық қазіргі географиялық білімнің ажырамас бөлігі ретінде қабылданады.

Түйін: география саласындағы медиасауаттылықты оқыту медиаресурстарды этикалық және жауапкершілікпен пайдаланудың маңыздылығын, сондай-ақ студенттерге географиялық және экологиялық мәселелерге қатысты ақпараттық ағындардың кең ауқымында шарлауға көмектесетін дағдыларды дамытуға мән беруі керек.

«Педагогика және психология» ББ студенттерінің медиақұзіреттілігінің қалыптасу серпінін талдау.

«Педагогика және психология» мамандығының студенттері медиасауаттылықтың танымдық және құндылықты-мәнді компоненттерінде айтарлықтай оң өзгеріс көрсетті. Бұл компоненттер болашақ педагог-психологтар үшін өте маңызды, өйткені олар дамыған, ақпараттық тұрақты ұрпақты қалыптастыру мен тәрбиелеудегі кәсіби міндеттерімен тығыз байланысты.

Танымдық компонент медиамазмұнды сыни тұрғыдан талдау және бағалау дағдыларын, сондай-ақ медиамен өзара әрекеттесуден кейін рефлексия мен интроспекция қабілетін қамтиды. Педагогика және психология мамандығы студенттерінде бұл дағдыларды дамыту ерекше маңызды, өйткені олар бұл дағдыларды оқушылармен жұмыс істеу кезінде қолданады, оларға ақпарат пен медианың күрделі әлемін шарлауға көмектеседі.

Құндылықты-мәнді компонент медианы қолданумен байланысты этика, мораль және әлеуметтік жауапкершілік мәселелерін қамтиды. Болашақ педагог-психологтар үшін медианың оқушылардың құндылықтары мен сенімдерін қалыптастыруға қалай әсер ететінін түсіну, сондай-ақ студенттер мен клиенттердің медиаға деген сыни көзқарасын және ақпаратпен этикалық қарым-қатынас жасау қабілетін қалыптастыру өте маңызды [12, 265].

Бұл тұжырымдар мен ұсыныстар студенттердің өз жұмысында медианы тиімді пайдаланып қана қоймай, сонымен қатар оларды қазіргі заманның медиамен қаныққан ортасын сыни қабылдауға дайындай отырып, келесі ұрпақтарға үйрете алатын жағдайлар жасауға бағытталған.

Алынған деректер студенттердің мамандығына байланысты медиақұзіреттілікті оқытудың сараланған тәсілінің қажеттілігін көрсетеді. Медиақұзіреттілік әртүрлі аспектілері әртүрлі бағыттағы студенттердің кәсіби дамуына қалай әсер ететінін түсіну неғұрлым мақсатты және тиімді оқу бағдарламаларын жасауға көмектеседі.

Демек, зерттеу нәтижелері көрсетіп отырғандай, жаһандану заманында медиақұзіреттілігі қалыптасқан болашақ маманды дайындау мақсатында құрылған үлгі өзінің тиімділігін көрсетті.

Қорытынды. Жоғары оқу орны жағдайында болашақ мамандардың медиақұзіреттілігін қалыптастыруды көздеген біздің ғылыми зерттеу жұмысымыздың басты мақсаты: мамандардың медиақұзіреттілігін қалыптастырудың ғылыми-педагогикалық негіздемесін анықтау болды. Сонымен қатар, зерттеу жұмысына қатысты теориялық және тәжірибелік зерттеулерге талдау жасау арқылы болашақ мамандардың медиақұзіреттілігін қалыптастырудың маңыздылығын анықтау; «медиа», «медиабілім», «медиақұзіреттілік» ұғымдарының педагогикалық мәні мен мазмұнын нақтылау; жоғары оқу орны жағдайында болашақ студенттердің медиақұзіреттілігін қалыптастырудың моделіне сүйену; болашақ педагог-психолог мамандарының медиақұзіреттілігін қалыптастыру моделін сынақтан өткізу және оның нәтижелілігін талдау; ЖОО-ның оқу-тәрбие үдерісінде студенттердің медиақұзіреттілігін тиімді қалыптастыру бағытында әдістемелік ұсыныстар әзірлеу жұмыстың негізгі міндеттерінің қатарына жатты.

Зерттеу жұмысы екі бөліктен тұрды, яғни теориялық және практикалық мәселелерді қарастыруға арналды. Теориялық бөлімінде медиақұзіреттілік ұғымының мәні мен мазмұны жан-жақты талданып, болашақ педагог-психолог мамандарына медиақұзіреттілік сапасының қажеттілігі дәлелденді.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. **Баженова, Л.М. Медиаобразование школьника (1-4 классы).** [Текст] / Л.М. Баженова. – М.: Изд-во ин-та худ. обр-я Российской Академии обр-я, 2004. – 55 с.
2. **Баранов, О.А. Медиаобразование в школе и вузе.** [Текст] / О.А. Баранов. – Тверь: Изд-во Твер. гос. ун-та, 2002. – 87 с.
3. **Сейітқазы, П.Б. Болашақ мұғалімдерді БАҚ арқылы тәрбие үрдісіне дайындаудың ғылыми-теориялық негіздері** [Мәтін]: пед. ғыл. докторы... дис. авторефераты / П.Б. Сейітқазы. – Астана, 2009. – 44 б.
4. **Сейітқазы, П.Б. Болашақ мұғалімдерді БАҚ арқылы тәрбие үрдісіне дайындау** [Мәтін]: монография / П.Б. Сейітқазы. – Астана, 2009. – 312 б.
5. **Сейітқазы, П.Б. Баспасөз және тәрбие мәселесі** [Мәтін]: оқу құралы / П.Б. Сейітқазы. – Астана, 2007. – 112 б.
6. **Оразова, Ә.О. Республикалық педагогикалық мерзімді баспасөз беттеріндегі оқушыларға ұлттық тәрбие беру мәселелері (1985-2000 жж. «Қазақстан мұғалімі», «Учитель Казахстана» газеттері материалдары негізінде)** [Мәтін]: пед. ғыл. канд. ... дис.авторефераты / Ә.О. Оразова. – Түркістан, 2007. – 26 б.
7. **Абибулаева, А.Б., Аймагамбетова, Р.Х. Воспитательно-образовательная роль медиа в профессиональной подготовке будущих специалистов** [Текст] / А.Б. Абибулаева, Р.Х. Аймагамбетова // Материалы научно-практической конференции. – Алматы, КазГосЖенПУ, 2012.– С. 535–537.
8. **Сулейменова, Ж.Т. Заманауи қоғамдағы медиабілім мен медиасуаттылықтың мәні мен маңызы** [Мәтін] / Ж.Т. Сулейменова // Социально-педагогическая и психологическая поддержка одаренных детей в системе непрерывного образования: материалы международной научно-практической конференции. – Аркалық, 2013. – 456-459 б.
9. **Сулейменова, Ж.Т. Кредиттік-модульдік оқыту жағдайында медиабілім арқылы студенттердің шығармашылық іс-әрекеттерін ұйымдастыру** [Мәтін] / Ж.Т. Сулейменова // Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ Хабаршысы. – Астана, 2013. – № 3. – Б.237-243.
10. **Trust, T., Maloy, R., Butler, A., Goodman, L. Critical Media Literacy in Teacher Education: Discerning Truth Amidst a Crisis of Misinformation and Disinformation** [Text] / T. Trust [et al.] // Journal of Technology and Teacher Education. – 2022. – Vol. 30, №2. – P. 167-176.
11. **López-González, H., Sosa, L., Sánchez, L., Faure-Carvallo, A. Media and Information Literacy and Critical Thinking: A Systematic Review** [Text] / H. López-González [et al.] // Revista Latina de Comunicación Social. – 2023. – № 81. – P. 399-423. DOI: 10.4185/RLCS-2023-1939.
12. **Trixa, J., Kaspar, K. Information Literacy in the Digital Age: Information Sources, Evaluation Strategies, and Perceived Teaching Competences of Pre-Service Teachers** [Text] / J. Trixa, K. Kaspar // Frontiers in Psychology. – 2024. – Vol. 15, Art. 1336436. DOI: 10.3389/fpsyg.2024.1336436.

REFERENCES:

1. **Bazhenova L.M. Mediaobrazovanie shkol'nika (1-4 klassy')** [Media education of schoolchildren (grades 1-4)]. Izd-vo in-ta hud. obr-ya Rossijskoj akademii obr-ya, Moscow, 2004, 55 p. (In Russian)
2. **Baranov O.A. Mediaobrazovanie v shkole i vuze** [Media education at school and university]. Izd-vo Tver. gos. un-ta, Tver', 2002, 87 p. (in Russian)
3. **Seiitkazy P.B. Bolashak mugalimderdi BAK arkyly tarbie urdisine dayyndaudyng gylimi-teoriyalyk negizderi** [Scientific and theoretical foundations of preparing future teachers for the educational process through mass media]. Abstract of PhD thesis, Astana, 2009, 44 p. (In Kazakh)
4. **Seiitkazy P.B. Bolashak mugalimderdi BAK arkyly tarbie urdisine dayyndau** [Preparing future teachers for the educational process through mass media]. Astana, 2009, 312 p. (In Kazakh)
5. **Seiitkazy P.B. Baspasoz zhane tarbie maselesi** [Press and issues of education]. Oku kuraly. Astana, 2007, 112 p. (In Kazakh)
6. **Orazova A.O. Respublikalyk pedagogikalyk merzimdi baspasoz betterindegi okushylarga ulttyk tarbie беру maseleleri (1985-2000 zhzh. "Kazakhstan mugalimi", "Uchitel Kazakhstan" gazetteri materialdary negizinde)** [Issues of national education of students in the pages of republican pedagogical periodicals (1985-2000, based on the newspapers "Kazakhstan Mugalimi" and "Uchitel Kazakhstan")]. Abstract of PhD thesis, Turkestan, 2007, 26 p. (In Kazakh)
7. **Abibulaeva A.B., Aimagambetova R.Kh. Vospitatel'no-obrazovatel'naya rol' media v professional'noj podgotovke budushhih specialistov** [The educational role of media in the professional training of future specialists]. *Materialy' nauchno-prakticheskoy konferencii, Almaty, KazGosZhenPU*, 2012, pp. 535-537. (In Russian)
8. **Sulejmenova Zh.T. Zamanaui kogamdagy mediabilim men mediasauattylyktyng mani men mangyzy** [The Essence and Significance of Media Education and Media Literacy in Modern Society]. *Social'no-pedagogicheskaya i psikhologicheskaya podderzhka odarennykh detey v sisteme nepreryvnogo obrazovaniya: materialy mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferencii*, Arkalyk, 2013, pp. 456-459. (In Kazakh)

9. Suleimenova Zh.T. Kredittik-moduldik okytu zhagdayynda mediabilim arkyly studentterding shygarmashylyk is-areketterin uymdastyru [Organization of students' creative activities through media education in the context of credit-modular learning]. *L.N. Gumilev atyndagy EUU Khabarshysy*, Astana, 2013, vol. 3, pp. 237-243. (In Kazakh)

10. Trust T., Maloy R., Butler A., Goodman L. Critical media literacy in teacher education: discerning truth amidst a crisis of misinformation and disinformation. *Journal of Technology and Teacher Education*, 2022, vol. 30(2), pp.167-176.

11. López-González H., Sosa L., Sánchez L., Faure-Carvallo A. Media and Information Literacy and Critical Thinking: A Systematic Review, *Revista Latina de Comunicación Social*, 2023, vol. 81, pp.399-423. DOI: 10.4185/RLCS-2023-1939.

12. Trixa J., Kaspar K. Information literacy in the digital age: information sources, evaluation strategies, and perceived teaching competences of pre-service teachers, *Frontiers in Psychology*, 2024, vol. 15, art. 1336436. DOI: 10.3389/fpsyg.2024.1336436.

Жіберілген күні: 25 маусым 2026 ж. **Қабылданған күні:** 10 тамыз 2026 ж.

Жарияланған күні: 30 қыркүйек 2026 ж.

Авторлар туралы мәлімет:

Абдиркенова Акбидаш Капановна* – PhD, қауымдастырылған профессор, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қазақстан Республикасы, 110000, Қостанай қ., А. Байтұрсынов көш., 47, тел.: 87052269479, e-mail: Akbidashabdirkebova@mail.ru.

Абдиркенова Акбидаш Капановна* – PhD, ассоциированный профессор, Костанайский региональный университет им. Ахмет Байтұрсынұлы, Республика Казахстан, 110000, г. Костанай, ул. А. Байтұрсынова, 47, тел.: 87052269479, e-mail: Akbidashabdirkebova@mail.ru.

Abdirkenova Akbidash Kapanovna* – PhD, Associate Professor, Akhmet Baitursynuly Kostanay Regional University, Republic of Kazakhstan, 110000, Kostanay, 47 A. Baitursynov Str., tel.: 87052269479, e-mail: Akbidashabdirkebova@mail.ru.

МРНТИ 14.35.01

УДК 37.022

<https://doi.org/10.52269/SEPT2632014>

КОРОТКИЕ ВИДЕО КАК ИНСТРУМЕНТ РАЗВИТИЯ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ У СТУДЕНТОВ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ

Абетанов Д.Н.* – PhD докторант, Торайгыров университет, г. Павлодар, Республика Казахстан.

Жуматаева Е. – д.п.н, профессор, Торайгыров университет, г. Павлодар, Республика Казахстан.

В условиях интернационализации и цифровизации современного образования особое значение приобретает развитие межкультурной компетентности у студентов, обеспечивающей их готовность к эффективному взаимодействию в многонациональной и поликультурной среде. Быстрая трансформация коммуникационных технологий и активное внедрение цифровых медиа в образовательный процесс создают новые возможности для формирования этой компетентности средствами мультимедийного контента. Особый интерес представляет использование коротких видео, отличающихся высокой динамичностью, визуальной привлекательностью и способностью транслировать культурные смыслы в сжатой форме. В статье рассматривается педагогический потенциал коротких видео как инновационного инструмента развития межкультурной компетентности студентов в условиях цифровизации. На основе теоретико-аналитического подхода проанализированы когнитивные, аффективные и коммуникативные функции коротких видео, представленных на платформах TikTok, YouTube Shorts и Instagram Reels. Авторами отмечено, что данный формат способствует не только передаче культурных знаний, но и развитию эмпатии, толерантности, рефлексивности и критического мышления. Также, особое внимание уделяется педагогическим возможностям интеграции коротких видео в образовательный процесс высшей школы. Научная новизна исследования заключается в теоретическом обосновании механизмов влияния коротких видео на развитие межкультурной компетентности, а также в определении дидактических условий, обеспечивающих их эффективное использование в высшем образовании. Практическая значимость работы состоит в разработке рекомендаций по педагогически осмысленному внедрению коротких видео в образовательный процесс с целью формирования у